

מהו מוסר מוונתאיסטי? סגנון ותוכן בנבואות עמוס

א. פשעי מלחמה ובעיית הכח: 'על שלושה... ועל ארבעה' (עמוס פרקים א-ב)

- [1] כה אמר ה' על-שלושה פשעי דמשק ועל-ארבעה לא אשיבנו – על-דושם בהרצות הברזל את-הגלעד...
- [2] כה אמר ה' על-שלושה פשעי עזה ועל-ארבעה לא אשיבנו – על-הגלותם גלות שלמה להסגיר לאדום...
- [3] כה אמר ה' על-שלושה פשעי צר ועל-ארבעה לא אשיבנו על-הסגירם גלות שלמה לאדום ולא זכרו ברית אחים...
- [4] כה אמר ה' על-שלושה פשעי אדום ועל-ארבעה לא אשיבנו על-הרדפו בהרב אחיו ושחת רחמיו ויטרף לעד אפו ועברתו שמרה נצח...
- [5] כה אמר ה' על-שלושה פשעי בני-עמון ועל-ארבעה לא אשיבנו – על-בקעם הרות הגלעד למען הרחיב את-גבולם...
- [6] כה אמר ה' על-שלושה פשעי מואב ועל-ארבעה לא אשיבנו – על-שרפו עצמות מלך-אדום לשיד:
- [7] כה אמר ה' על-שלושה פשעי יהודה ועל-ארבעה לא אשיבנו – על-מאסם את-תורת ה' וחקיו לא שמרו ויתעו כזביהם אשר-הלכו אבותם אחריהם...

- [8] (ו) כה אמר ה' על-שלושה פשעי ישראל ועל-ארבעה לא אשיבנו – על-מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים. (ז) השאפים על-עפר-ארץ בראש דלים ודרך ענוים יטו ואיש ואביו ילכו אל-הנערה למען חלל את-שם קדשי. (ח) ועל-בגדים חבלים יטו אצל כל-מזבח ויין ענושים ישתו בית אלהיהם.
- (ט) ואנכי השמדתי את-האמרי מפניהם אשר כגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים... ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולר אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את-ארץ האמרי: (יא) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזרים האף אין-זאת בני ישראל נאם-ה': (יב) ותשקו את-הנזרים ויין ועל-הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו:
- (יג) הנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר: (יד) ואבד מנוס מקל וחקק לא-יאמץ כח וגבור לא-ימלט נפשו: (טו) ותפש הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו: (טז) ואמיץ לבו בגבורים ערום ינוס ביום-ההוא נאם-ה'.

עמנואל קאנט, הנחת יסוד למטאפיזיקה של המידות, מאגנס, עמ' 78

עשה מעשיך רק על פי אותו הכלל המעשי אשר בקבלך אותו תוכל לרצות גם כן כי יהיה לחוק כללי.

ב. הפולמוס על רעיון הבחירה ומשמעותה של יציאת מצרים

1. עמוס ג, א-ב

שמעו את-הדבר הזה אשר דבר ה' עליכם, בני ישראל
על כל-המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים, לאמר
רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על-כן אפקד עליכם את כל-עונותיכם.

בראשית י"ב, ד: ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה.
בראשית כ"ח, יד: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל-משפחת האדמה
ובזרעך.
בראשית י"ח, יט: כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו ואת-ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

2. עמוס ה, יד-טו

דרשו-טוב ואל-רע למען תחיו ויהי-כן, ה' אלהי-צבאות אתכם כאשר אמרתם. שנאו-רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה' אלהי-צבאות שארית יוסף.

3. אופיו של יום ה' (עמוס ה, יח)

(יח) הוי המתאזים את-יום ה'!
למה-זה לכם יום ה'? הוא-חשך ולא-אור: (יט) כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב ובא הבית וסמך ידו על-הקיר ונשכו הנחש:

(כ) הלא-חֲשֶׁךְ יוֹם ה' וְלֹא-אֹר וְאֶפֶל וְלֹא-נֶגְה לֹא:

4. בין ראשית גוים לראש הגולים (עמוס ו, א-ז)

הוֹי הַשְּׂאֲנַנִּים בְּצִיּוֹן וְהַבֹּטְחִים בְּהַר שְׁמֵרוֹן, נִקְבֵי רֵאשִׁית הַגּוֹיִם וּבָאוּ לָהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל. עֲבְרוּ כְלָנָה וּרְאוּ וּלְכוּ מִשָּׁם חֲמַת רַבָּה וּרְדוּ גַת-פְּלִשְׁתִּים. הַטּוֹבִים מִן-הַמַּמְלָכוֹת הָאֵלֶּה אִם-רַב גְּבוּלָם מִגְּבֻלְכֶם. הַמְּנַדִּים לַיּוֹם רַע וַתְּגִישׁוּן שְׁבַת חֶמְס. הַשְּׂכָבִים עַל-מִטּוֹת שֵׁן וּסְרָחִים עַל-עֲרֻשׁוֹתָם וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֶּאֱן וְעִגְלִים מִתּוֹךְ מִרְבֵּק. הַפְּרֻטִים עַל-פִּי הַנָּבֶל כְּדוּיֵד חֲשָׁבוּ לָהֶם כְּלִי-שִׁיר. הַשְּׂתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן וְרֵאשִׁית שְׂמָנִים יִמְשְׁחוּ וְלֹא נִחְלוּ עַל-שִׁבְר יוֹסֵף. לִכֵּן עֲתָה יִגְלוּ בְּרֵאשִׁי גְלִים וְסָר מִרְחַח סְרוּחִים.

5. עמוס ט, ז-ח

הֲלוֹא כִבְנֵי כְשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, נְאֻם-ה'!
הֲלוֹא אֶת-יִשְׂרָאֵל הִעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּים מִכַּפְתּוֹר וְאָרֶם מִקִּיר.
הִנֵּה עֵינֵי אֲדֹנָי ה' בַּמַּמְלָכָה הַחֲטָאָה וְהַשְּׂמֵדֵתִי אֲתָה מַעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְּׂמִיד אֲשַׁמִּיד אֶת-בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם-ה'.

ג. הנביא ונבואתו

1. העימות בין אמציה לעמוס (עמוס ז, ז-זיז):

(ז) כֹּה הִרְאֵנִי וְהִנֵּה אֲדֹנָי נֹצֵב עַל-חֹמַת אֶנֶךְ וּבִידוֹ אֶנֶךְ: (ח) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי מִה-אֲתָה רֹאֶה עֲמוֹס וְאָמַר אֶנֶךְ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַנְּבִי שֵׁם אֶנֶךְ בְּקִרְבְּ עַמִּי יִשְׂרָאֵל לֹא-אֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לֹא: (ט) וְנִשְׁמָו בְּמוֹת יִשְׁחָק וּמִקְדָּשֵׁי יִשְׂרָאֵל יִחָרְבוּ וְקִמְתִּי עַל-בֵּית יִרְבֻּעַם בְּחָרְב: וַיִּשְׁלַח אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית-אֵל אֶל-יִרְבֻּעַם מִלֶּךְ-יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר קִשֶׁר עָלֶיךָ עֲמוֹס בְּקִרְבְּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא-תוֹכֵל הָאֶרֶץ לְהַכִּיל אֶת-כָּל-דְּבָרָיו: כִּי-כֹה אָמַר עֲמוֹס בְּחָרְב יְמוֹת יִרְבֻּעַם וַיִּשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ: וַיֹּאמֶר אֲמַצְיָה אֶל-עֲמוֹס חֲזֵה לָךְ בְּרַחֲלֶךָ אֶל-אֶרֶץ יְהוּדָה וְאֹכְלֵ-שֵׁם לָחֶם וְשֵׁם תִּנְבְּא: וּבֵית-אֵל לֹא-תוֹסִיף עוֹד לְהִנָּבֵא כִּי מִקְדָּשׁ-מֶלֶךְ הוּא וּבֵית מַמְלָכָה הוּא: וַיַּעַן עֲמוֹס וַיֹּאמֶר אֶל-אֲמַצְיָה לֹא-נְבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן-נְבִיא אֲנִי כִּי-בּוֹקֵר אֲנִי וּבּוֹלֵס שְׂקִמִּים: וַיִּקְחֵנִי ה' מֵאֶחָרֵי הַצֹּאן וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' לָךְ הִנָּבֵא אֶל-עַמִּי יִשְׂרָאֵל: וְעַתָּה שְׁמַע דְּבַר-ה' אֲתָה אָמַר לֹא תִנְבֵּא עַל-יִשְׂרָאֵל וְלֹא תִטִּיף עַל-בֵּית יִשְׁחָק: לִכֵּן כֹּה-אָמַר ה' אֲשַׁתְּךָ בְּעִיר תִּזְנֶה וּבְנִיךָ וּבְנִתֶיךָ בְּחָרְב יִפְלוּ וְאֲדַמְתְּךָ בְּחֶבֶל תִּחַלֵּק וְאֲתָה עַל-אֲדָמָה טְמֵאָה תִּמְוֹת וַיִּשְׂרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ:

רש"י: לשון בזיון אמר לו, שם יתנו לך פתיתי לחם בשכר שתתנבא להם.

ראב"ע

לא הייתי נביא השם ולא בן נביא כי שומר בקר או חורש בבקר הייתי... ויקחני – מוכרח הייתי. ועוד... בעבור שאמר לו [אמציה] ואכול שמה לחם, אמר לו איני כמו נביאי השקר המתנבאים בעבור לחם ולא בן נביא שקר כי אין לי צורך בלחם, כי בוקר אנוכי... והנה לא התנבאתי בעבור צורך ואיך אניח דברי השם שציוני להתנבא ואשמע אליך שתאמר לא תנבא.

במדבר כ"ד, י-יא

וַיַּחֲרֹף בָּלֶק אֶל-בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-פִּפְיוֹ וַיֹּאמֶר בָּלֶק אֶל-בָּלְעָם לֵקֵב אִיבֵי קִרְאֲתֶיךָ וְהִנֵּה בְרַכְתָּ בְּרַךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים: וְעַתָּה בְּרַחֲלֶךָ אֶל-מִקְוֵי אֲמַרְתִּי כִּבְד אֲכַבְּדֶךָ וְהִנֵּה מִנְעֶךָ ה' מִכְּבוֹד:

יחזקאל י"ג, יט

וַתִּחַלְלֵנָה אֲתִי אֶל-עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי שְׁעָרִים וּבִפְתוֹתֵי לָחֶם לְהַמִּית נַפְשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא-תַחֲיֶינָה בְּכַזְּבְּכֶם לְעַמִּי שְׂמַעִי כָזָב

2. הנבואה כשאגה (עמוס ג, ג-ח)

(ג) הֲיִלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדוֹ - בְּלִתִּי אִם-נוֹעְדוּ?

(ד) הֲיִשְׂאֵג אֶרְיָה בַּיַּעַר - וְטָרַף אֵין לוֹ? הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְעַנְתּוֹ - בְּלִתִּי אִם-לֹכֵד?

- (ה) התפל צפור על-פח הארץ - ומוקש אין לה? היעלה-פח מן-האדמה ולכוד לא ילכוד?
(ו) אם-יתקע שופר בעיר - ועם לא יחרדו? אם-תהיה רעה בעיר - וה' לא עשה?
(ז) כי לא יעשה אדני ה' דבר כי אם-גלה סודו אל-עבדיו הנביאים.
(ח) אריה שאג - מי לא ירא? אדני ה' דבר - מי לא ינבא?

מלכים א י"ג, ז-ט

וידבר המלך אל-איש האלהים באה-אתי הביתה וסעדה ואתנה לה מתת. ויאמר איש-האלהים אל-המלך אם-תתן-לי את-חצי ביתך לא אבא עמך ולא-אכל לחם ולא אשתה-מים במקום הזה. כי-כן צוה אתי בדבר ה' לאמר לא-תאכל לחם ולא תשתה-מים ולא תשוב בדרך אשר הלכת.

הראי"ה קוק, אורות הקודש ג, עמ' ו-טו

המקור העצמי של המוסר מוכרח להיות ביסוד מה שהוא טוב לכל, במובן היותר רחב, דהיינו טוב לכל המצוי, ומוכרח על פי זה להיות מציאות למהלך מעשי ומחשבתי כזה שתוצאותיו מביאות את הטוב לכל, במובנו היותר נרחב... בעולם תמצא נקודה מאירה שמפי הגבורה ישמע בה תורה ומצוות והתורה מן השמים צריכה להיות מכוונה לטובת הכל, מראשית עד אחרית... זאת היא התורה אשר תצא מציון ודבר ה' מירושלים, שכל העמים ישתוקו לה באחרית הימים: והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד'. ... ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים... יחוד קוב"ה ושכינתיה, **מקור הציווי המוחלט**... המוסר לא יעמוד בלא מקורו, והמקור מוכרח הוא להיות אור אין סוף... וכשיהיה נשגב בלב בני אדם מוסר בלא מקורו הא-להי יפחת ויבול.